

فراوانی رفتار پرخاشگرانه و جراثمندان در موقعیتهای برد، باخت و مساوی (در ورزشهای دسته جمعی مقطع متوسطه المپید) دانش آموزی*

❖ دکتر محمد کاظم واعظ موسوی، دانشگاه امام حسین (ع)
❖ دکتر معصومه شجاعی، دانشگاه الزهرا (س)

فهرست:

۱۱۷	چکیده
۱۱۸	مقدمه
۱۱۹	روش شناسی تحقیق
۱۲۱	یافته های تحقیق
۱۲۴	بحث و نتیجه گیری
۱۲۶	منابع و مأخذ

چکیده: در خصوص میزان و زمان بروز رفتار پرخاشگرانه در مسابقات ورزشی، خلأهای پژوهشی قابل ملاحظه‌ای وجود دارند. همچنین، یافته پژوهشها در این زمینه متناقض بوده‌اند و با توجه به شرایط بوم شناختی ایران، نیاز به تلاشهای تحقیقی بیشتر به روشنی احساس می‌شود. پژوهش حاضر به منظور توصیف رفتار پرخاشگرانه هدفی، ابزاری و رفتار جراثمندان و ورزشکاران در مسابقات ورزشی مقطع متوسطه، با توجه به جنسیت (دختر و پسر) و نوع ورزش (والیبال، بسکتبال، هندبال، فوتبال، و فوتسال) اجرا شد. آزمونگران ضمن مشاهده تمام مسابقات ذکر شده در المپید ورزشی سال ۱۳۸۲ که به طور کلی شامل ۳۰۲ مسابقه و ۱۵۳۱ بازیکن بود، رفتار پرخاشگرانه را ثبت کردند. برای تحلیل یافته‌ها از آمار توصیفی و استنباطی، تحلیل واریانس چند متغیری و آزمون تعقیبی LSD استفاده شد. نتایج نشان دادند، هم دختران و هم پسران، هنگام باخت و برد به ترتیب، نسبت به هنگامی که امتیازات مساوی بود، پرخاشگری هدفی بیشتری انجام دادند. دختران هنگام برد و باخت به ترتیب، نسبت به هنگامی که امتیازات مساوی بود، پرخاشگری ابزاری و رفتار جراثمندان بیشتر انجام دادند. پسران هنگام برد نسبت به زمان باخت، رفتار جراثمندان بیشتری انجام دادند. نتایج با تکیه بر نظریه‌های

پرخاشگری، خصوصاً نظریه «ناکامی پرخاشگری» به دست آمده اند. به نظر می رسد، مجموع یافته ها ضمن جانبداری از نظریه ناکامی - پرخاشگری، به این واقعیت اشاره می کند که پرخاشگری خصوصاً پرخاشگری ابزاری و رفتار جراتمندانانه، نه فقط هنگام باخت، بلکه به منظور پیشگیری از آن نیز بروز می کند.

واژگان کلیدی: پرخاشگری، المپیاد ورزشی دانش آموزان، نظریه ناکامی - پرخاشگری، ورزشهای دسته جمعی.

مقدمه

ورزشکار افزایش می دهد. اگر بازیکن به این قصد حریف را هل دهد که از تقویت کننده مثبتی چون تشویق مری، هورای جمعیت یا شهرت ورزشی برخوردار شود، آن گاه عمل وی در پرخاشگری ابزاری طبقه بندی می شود. از این رو، در مورد پرخاشگری ابزاری، پاسخ پرخاشگرانه نیز همچون ابزاری برای رسیدن به یک هدف بیرونی استفاده می شود (واینبرگ و گلد، ۱۹۹۵).

از سوی دیگر، رفتار جراتمندانانه از جمله، رفتارهای پر قدرت، قابل قبول، فعالانه و شدید است که بدون نیت آزار یا آسیب به دیگران، در چارچوب قوانین ورزشی اجرامی شود (انشل و همکاران، مترجم واعظ موسوی و همکاران، ۱۳۷۶).

با توجه به اینکه پرخاشگری در موقعیت مسابقه بیش از موقعیت تمرین مشاهده می شود، بلافاصله دو سوال در ذهن شکل می گیرد: اول، بین رفتار پرخاشگرانه و نتیجه بازی در این ورزشها رابطه مثبتی وجود دارد یا خیر؟ یعنی، آیا تیم پرخاشگری می کند تا بازی را برود؟ به بیان دیگر، آیا پرخاشگری زمینه ساز برد است؟

پرخاشگری^۱ بنا به اظهار بارون^۲ (۱۹۷۷) «شکلی از رفتار است که هدف آن آسیب رساندن یا آزار دادن موجود زنده است». «در ورزش، پرخاشگری هدفی^۳، ابزاری^۴ و رفتار جراتمندانانه^۵ را که گاهی از آن به عنوان پرخاشگری مثبت نام می بردند (واینبرگ و گلد، ۱۹۹۵) می شناسند و تعریف می کنند.

پرخاشگری هدفی یا خصومت آمیز، اشاره به عمل مشهودی دارد که به قصد رساندن صدمه ای جسمانی یا روانی به دیگری یا خود انجام می شود. تقویت اصلی در پرخاشگری هدفی، رضایت خاطری است که از دیدن درد یا آسیب وارد شده به دست می آید. بنابراین هدف از این پرخاشگری، دستیابی به محصول نهایی یعنی آسیب جسمانی یا روانی است. بازیکن بسکتبالی که به طور عمد، حریفش را به طرف پایه های سبد هل می دهد، صرفاً برای اینکه به او صدمه بزند، دست به پرخاشگری خصومت آمیز می زند. (واینبرگ و گلد، ۱۹۹۵).

پرخاشگری ابزاری را بر مبنای دلیل اجرای آن می توان، از پرخاشگری خصومت آمیز متمایز کرد. بازیکن در پرخاشگری ابزاری نیز سعی در ایجاد درد و آسیب دارد، اما این عمل به خاطر دریافت یک تقویت مثبت بیرونی صورت می گیرد. دریافت یک تقویت مثبت، احتمال تکرار رفتار پرخاشگرانه را از جانب

1. Aggression
2. Barron
3. Goal aggression
4. Instrumental aggression
5. Assertive behavior
6. Weinberg & Gould

مسابقات ورزشی مقایسه و بحث نکرده اند. بنابراین، پژوهش حاضر با هدف «بررسی تفاوت تواتر رفتار پرخاشگرانه و جراتمندانۀ ورزشکاران دانش آموز، در موقعیتهای سه گانه بازی یعنی امتیاز جلو، امتیاز عقب و امتیاز مساوی» اجرا شد.

روش شناسی تحقیق

افراد شرکت کننده در تحقیق حاضر، دانش آموزان ورزشکار مقطع متوسطه بودند که در مسابقات ورزشی رشته های والیبال، هندبال، بسکتبال، فوتبال، و فوتسال، در المپیاد دانش آموزی سال ۱۳۸۲ شرکت داشتند. تعداد این افراد ۱۵۳۱ نفر بود که در قالب ۱۱۵ تیم، به شرح جدول ۱ شکل گرفته بودند.

ابزار و روش گردآوری داده ها: آزمونگران تحقیق ۲۳ نفر بودند. همگی آنها معلم رسمی آموزش و پرورش بودند و حداقل ۱۰ سال سابقه تدریس درس تربیت بدنی در آموزش و پرورش را داشتند. تحصیلات ۱۱ نفر کارشناسی تربیت بدنی و علوم ورزشی، ۱۱ نفر کارشناسی ارشد و ۱ نفر دانشجوی دوره دکترا بود. آنان پس از شرکت در کلاسی که مفاهیم پرخاشگری و شیوه تشخیص رفتار پرخاشگرانه را مرور می کرد و به آنها در یک کارگاه آموزشی شیوه ثبت رویدادهای پرخاشگرانه را آموزش می داد، به محل مسابقات اعزام شدند. مسابقات فوتبال در شهر سنج، سایر مسابقات پسران در شهرستان کرج و مسابقات دختران در شهر مشهد برگزار شد. محتوای آموزش بیشتر مربوط به شواهدی بود که رفتار

شواهدی که از پاسخ این سئوالها حمایت می کنند، دو پهلو هستند. برای نمونه، مکاری و کلی (۱۹۷۸) گزارش کردند، تیمهای برنده در لیگ سراسری هاکی پرخاشگرتر بودند. این ادعا را ویدمیر، برچ (۱۹۸۴)، وول و هریس (۱۹۸۶) تأیید کردند. اما مگایر و همکاران (۱۹۹۲) بین تواتر پرخاشگری و برنده شدن رابطه معناداری نیافتند. علاوه بر آن، گزارشهای دیگری نیز وجود دارند که از پرخاشگری بیشتر تیم بازنده حکایت می کند (شولتز و ویلمز، ۱۹۹۱). از این رو، رابطه بین موفقیت در مسابقه با تواتر رفتار پرخاشگرانه، نیاز به تبیین دارد.

سوال دیگر این است، از آنجایی که ناکامی نیز جزئی از بخش ذاتی ورزش است، آیا تیمی که به هدفش نمی رسد، از خود پرخاشگری نشان می دهد؟ به بیان دیگر، آیا پرخاشگری در نتیجه باخت رخ می دهد؟ شواهد مربوط درباره توضیح به این سئوالها نیز ناهماهنگ هستند. برای مثال، مگایر (۱۹۹۰) بین عامل برد یا باخت با پرخاشگری، رابطه معناداری نیافت. ولی ویدمیر و برچ (۱۹۸۴) در جستجوی رابطه باخت با رفتار پرخاشگرانه دریافتند، تیم بازنده در وقت سوم، پرخاشگرانه تر از تیم برنده بازی کرد. به طور کلی تیمهایی که با اختلاف سه گل یا بیشتر در حال باخت بودند، پرخاشگرانه تر از تیمهایی عمل کردند، که با اختلاف کمتری باختند.

سئوال دیگری که در این زمینه مطرح می شود، به تعامل جنسیت ورزشکاران با موقعیت برد، مساوی یا باخت مربوط است. خلأ علمی در موردهای بالا، به وضوح احساس می شود. اطلاعات موجود در این باره نقلی و بیشتر بدون پشتوانه پژوهشی هستند. هر چند یافته های علمی فراوانی درباره تفاوت جنسی در بروز پرخاشگری در دسترس است، اما هیچ کدام از این منابع، وضعیت پرخاشگری دو جنس را در زمینه

1. Mc Carthy & Kelly
2. Widmeyer & Brich
3. Worrel & Harris
4. Mc Guire, Courneya, Widmeyer & Carron
5. Scholtz & Willemsen

جدول ۱. افراد شرکت‌کننده در پژوهش

نام تیم	تعداد تیم	تعداد افراد	نام تیم	تعداد تیم	تعداد افراد
هندبال پسران	۱۲	۱۴۴	والیبال دختران	۲۰	۲۴۰
فوتبال پسران	۱۲	۲۴۴	بستکبال دختران	۲۰	۳۰۰
فوتسال پسران	۱۱	۱۰۰	هندبال دختران	۱۷	۱۹۴
بستکبال پسران	۱۱	۱۶۵	۵۷ تیم	۷۳۴	
والیبال پسران	۱۲	۱۴۴			
جمع	۵۸ تیم	۷۹۷			
جمع کل	۱۱۵ تیم ورزشی	۱۵۳۱ نفر			

سوت پایان صورت گرفت. لازم به ذکر است که رفتارهای پرخاشگرانه قبل و بعد از بازی ثبت نشد. همچنین ثبت رفتار پرخاشگرانه به بازیکنان داخل زمین، بدون توجه به رفتار بازیکنان ذخیره محدود شد. برای افزایش روایی، پایایی و عینیت مشاهدات به طریق زیر عمل شد:

همه آموزنگران، در رشته ورزشی خود که در آن متخصص و با پرخاشگریهای رایج آن آشنا بودند، به ثبت داده‌ها گمارده شدند.

همه آموزنگران در کلاس مرور مفاهیم پرخاشگری در ورزش شرکت داشتند و ابهامات خود را برطرف کردند. آنان در خصوص تفاوت بین رفتار پرخاشگرانه هدفی، رفتار پرخاشگرانه ابزاری، رفتار جراتمندانانه و

پرخاشگرانه ابزاری و هدفی را از یکدیگر متمایز می‌کرد. همچنین در آموزش، توجه به نکته‌های متمایز کننده رفتار جراتمندانانه در نظر گرفته شد.

در هر سالن ورزشی، حداقل دو نفر از آموزنگران حاضر بودند و هر کدام، رویدادهای مربوط به یک تیم را ثبت می‌کردند. محل ثبت داده‌ها برگه‌ای بود که به این منظور طراحی و برای استفاده خاص پژوهش حاضر تکمیل شده بود (رابرتس و همکاران، ۱۹۹۹). برگه ثبت داده‌ها، شامل فضایی برای ثبت نوع و زمان رخداد رفتار پرخاشگرانه، نوع و زمان رفتار مربی، جلو یا عقب بودن تیم از نظر امتیاز، موقعیت بازی (نهایی، نیمه‌نهایی، ...)، نوع ورزش، جنسیت ورزشکاران، زمان بازی (صبح یا عصر) و سایر اطلاعات مربوط به مسابقه بود. مشاهده رفتار پرخاشگرانه بازیکن، از زمان سوت شروع بازی تا

جدول ۲. تعداد برگه ثبت داده‌ها به تفکیک رشته و جنس شرکت‌کنندگان: در مجموع، ۶۰۴ برگه از ۳۰۲ مسابقه مورد تحلیل قرار گرفت

تعداد برگه‌ها			
۱۱۲	والیبال	رشته	دختر
۱۱۰	بسکتبال		
۹۲	هندبال		
۳۱۴	جمع گروهی		
۵۲	والیبال	رشته	پسر
۵۲	بسکتبال		
۶۲	هندبال		
۶۶	فوتبال		
۵۸	فوتسال		
۲۹۰	جمع گروهی		
۶۰۴	جمع جدول		

در جدول‌های چند بعدی، درک بهتری از متغیرهای متعدد پژوهش را فراهم کرد. به منظور آزمون فرضیه‌ها، از تحلیل واریانس چند متغیری به همراه آزمون تعقیبی LSD استفاده شد.

یافته‌های تحقیق

برای هر مسابقه، دو برگه ثبت داده‌ها پر شد (یک برگه برای هر تیم). در جدول ۲، تعداد برگه‌های پر شده برای مسابقات دختران و پسران به تفکیک نوشته شده است، برای مثال، در والیبال پسران ۵۱، در بسکتبال پسران ۵۲، در هندبال پسران ۶۱، در فوتبال پسران ۶۶ و در فوتسال پسران ۵۷ برگه استفاده شد. به طور کلی، ۶۰۴ برگه که وقایع ۳۰۲ مسابقه ورزشی

شیوه تشخیص آن توجیه شدند. سپس با شرکت در کارگاه یکسان سازی روش ثبت رفتار پرخاشگرانه، برگه‌هایی را به طور آزمایشی پر کردند. این برگه‌ها مورد بحث و تبادل نظر آموزگاران و تصحیح محقق قرار گرفت.

در نهایت، برای ثبت هر مسابقه دو نفر گمارده شد تا بر دقت رأی نظارت کنند. یک نفر نیز به طور سیار برای رفع ابهامات و مشکلات احتمالی به سالنهای ورزشی سرکشی کرد. روش آماری، برای توصیف یافته‌ها، بیشتر از شاخصهای آمار توصیفی، مانند: میانگین، میانه، انحراف معیار، واریانس، حداقل، حداکثر، دامنه و بیش از همه از درصد استفاده شد. شاخصهای مذکور

جدول ۳. آمار توصیفی رفتار پرخاشگرانه ابزاری، هدفی و رفتار جراتمندانه دختران و پسران در موقعیت های باخت، برد و مساوی

رفتار	موقعیت	جنس	میانگین	انحراف معیار
پرخاشگری ابزاری	باخت	دختر	۰/۶۱	۱/۴۱
		پسر	۰/۵۸	۱/۲۵
		جمع	۰/۶۰	۱/۳۵
برد	برد	دختر	۰/۶۷	۱/۶۷
		پسر	۰/۵۱	۰/۹۶
		جمع	۰/۶۲	۱/۴۶
مساوی	مساوی	دختر	۰/۱۱	۰/۰۶
		پسر	۰/۱۵	۰/۲۹
		جمع	۰/۱۱	۰/۲۱
جمع	جمع	دختر	۰/۴۹	۱/۳۳
		پسر	۰/۴۱	۰/۹۷
		جمع	۰/۴۶	۱/۲۲
پرخاشگری هدفی	باخت	دختر	۰/۶۱	۱/۵۹
		پسر	۱/۳۹	۲/۱۹
		جمع	۰/۸۸	۱/۸۵
برد	برد	دختر	۰/۵۰	۱/۱۱
		پسر	۱/۴۵	۲/۰۱
		جمع	۰/۸۳	۱/۵۵
مساوی	مساوی	دختر	۰/۱۱	۰/۰۳
		پسر	۰/۲۱	۰/۲۶
		جمع	۰/۲۱	۰/۲۲
جمع	جمع	دختر	۰/۴۱	۱/۱۶
		پسر	۱/۰۷	۱/۸۳
		جمع	۰/۶۴	۱/۴۶
رفتار جراتمندانه	باخت	دختر	۰/۱۱	۰/۶۱
		پسر	۰/۱۹	۰/۶۳
		جمع	۰/۱۴	۰/۶۲
برد	برد	دختر	۰/۱۴	۰/۵۰
		پسر	۰/۱۸	۰/۶۲
		جمع	۰/۱۵	۰/۵۵
مساوی	مساوی	دختر	۰/۰۱	۰/۰۳
		پسر	۰/۰۲	۰/۰۲
		جمع	۰/۰۳	۰/۰۲
جمع	جمع	دختر	۰/۰۸	۰/۴۷
		پسر	۰/۱۵	۰/۵۴
		جمع	۰/۱۱	۰/۴۹

جدول ۴. خلاصه تحلیل واریانس چند متغیره

اثر	آزمون	F	درجه آزادی	P
موقعیت	Pillai's Trace	۱۶/۲۴	۶	۰/۰۰۰
جنس	Pillai's Trace	۲۷/۴۲	۳	۰/۰۰۰
جنس موقعیت	Pillai's Trace	۳/۱۹	۶	۰/۰۰۰۴

برای پاسخ به سئوال «آیا تواتر رفتار سه گانه پرخاشگری هدفی، پرخاشگری ابزاری و رفتار جراتمندان در موقعیتهای سه گانه برد، باخت و مساوی در دو جنس دختر و پسر متفاوت است؟» از روش تحلیل واریانس چند متغیره^۱ استفاده شد. یافته های جدول ۴. نشان دادند، اثر کلی موقعیت $(F(6)=16.241; P=0.000)$ ، اثر کلی جنسیت $(F(3)=27.422; P=0.000)$ و تعامل آنها $(F(6)=3.190; P=0.0004)$ معنادار بود.

ادامه تحلیل آماری نشان داد، در موقعیتهای سه گانه بازی تواتر سه رفتار پرخاشگری ابزاری، هدفی، و رفتار جراتمندان یکسان نبود.

$(P=0.000,000 \text{ and } F(2)=18.318,41.821, \text{ and } 7.331)$ (جدول ۳). همچنین نمایش پرخاشگری هدفی و رفتار جراتمندان دختران و پسران مساوی نبود $(F(1)=72.635 \text{ and } 4.813; P=0.000 \text{ and } 0.028)$.

تعامل موقعیت در جنسیت، فقط در خصوص پرخاشگری هدفی معنا دار بود. به این مفهوم که دختران نسبت به پسران در موقعیتهای سه گانه بازی، پرخاشگری هدفی کمتری نشان دادند. اما در نشان

در آن ثبت شده بود، برای تحلیل آماری استفاده شد. به طور کلی، تعداد ۲۸۹۹ رفتار جراتمندان، پرخاشگرانه هدفی و پرخاشگرانه ابزاری مشاهده و ثبت شد. جزئیات تعداد رفتار جراتمندان، پرخاشگرانه هدفی و پرخاشگرانه ابزاری، به تفکیک جنسیت افراد شرکت کننده در جدول ۳ ذکر شده اند. در این جدول نشان داده شده است، در موقعیت باخت، میانگین پرخاشگری ابزاری دختران ۰/۶۱، و پسران ۰/۵۸ در هر بازی است. همچنین در موقعیت برد، میانگین پرخاشگری ابزاری دختران ۰/۶۷ و پسران ۰/۵۱ در هر بازی است.

در جدول ۳ مشاهده می شود، در موقعیت مساوی، هم پسران و هم دختران پرخاشگری ابزاری کمتری نشان داده اند. این وضعیت در ارتکاب پرخاشگری هدفی و رفتار جراتمندان نیز صادق است، به طوری که هم دختران و هم پسران در موقعیت مساوی پرخاشگری هدفی کمتری نشان داده اند. با این حال، پرسش اساسی این است، ارتکاب رفتارهای پرخاشگرانه در موقعیت برد بیشتر است یا در موقعیت باخت؟ به نظر می رسد، پاسخ به این سئوال به تبیین حمایت، یا به حمایت نکردن از فرضیه های موجود در خصوص رفتار پرخاشگرانه کمک کند.

1. Multivariate analysis of variance

ورزشکاران (متناسب با هدفهایی که برای خود تعیین کرده‌اند) اجتناب‌ناپذیر است. این ناکامی، تحریک‌پذیری و در نتیجه، احتمال بروز پرخاشگری و رفتار خشونت‌آمیز را افزایش می‌دهد.

دیدگاههای جدیدتر این نظریه، مثل دیدگاه برکوویتز (۱۹۶۴)^۲، دامنه بروز پرخاشگری را در رقابتهای ورزشی وابسته به این عاملها می‌داند: دفعات تجربه ناکامی، آستانه تحمل افراد در مواجهه با ناکامی، میزان رویدادهای منجر شده به ناکامی و دامنه انتظارات افراد در خصوص مجازات رفتارهای خشونت‌آمیز. طبق این دیدگاهها، پرخاشگری نتیجه بی‌قید و شرط و اجتناب‌ناپذیر ناکامی نیست، بلکه ناکامی زمینه ساز بروز واکنشهای پرخاشگرانه است. بنابراین، طبق نظریه ناکامی-پرخاشگری، احساس ناکامی تجربه شده در موقعیتهای باخت، بر فراوانی بروز رفتارهای پرخاشگرانه دختران و پسران در مسابقات ورزشی می‌افزاید. با توجه به پایین بودن آستانه تحمل نوجوانان این مقطع سنی در مواجهه با ناکامی، معنا دار بودن تفاوت فراوانی رفتارهای پرخاشگرانه در موقعیتهای باخت و مساوی، قابل انتظار است.

بیشتر بودن تواتر رفتار پرخاشگرانه هدفی و ابزاری دختران و پسران در موقعیتهای برد نسبت به مساوی، با نظریه «شناختی» قابل توجیه است. طبق این نظریه، عاملهای شناختی مثل تفسیر افراد از موقعیت می‌تواند، باعث بروز پرخاشگری شود. به نظر می‌رسد، در این موقعیتهای برد، اعضای تیم برنده تحت تأثیر رفتارهای آسیب‌زای تیم بازنده (کلامی یا غیر

دادن دو رفتار دیگر تفاوتی نداشتند
($F(2)=7.20; P=.001$).

آزمون تعقیبی LSD برای یافتن محل تفاوت نشان داد، هنگام برد و باخت، تواتر پرخاشگری ابرازی، پرخاشگری هدفی و رفتار جرأت‌مندانانه نسبت به موقعیت مساوی بیشتر بود (در تمام موارد $p = .000$).

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج به دست آمده، با یافته‌های شولتز و ویلمز (۱۹۹۱)، مک‌کارتی و کلی (۱۹۷۸) و وول و هریس (۱۹۸۶) همخوانی داشت.

شولتز و ویلمز (۱۹۹۱) پرخاشگری را در اعضای هر دو تیم برنده و بازنده ملاحظه کردند. مک‌کارتی و کلی (۱۹۷۸) نیز در تیم برنده پرخاشگری بیشتری ملاحظه کردند.

در تحقیق وول و هریس (۱۹۸۶) بازیکنان هاک روی یخ، هنگام برد پرخاشگرتر از زمان باخت یا تساوی بودند.

این نتیجه که پرخاشگری هدفی و ابزاری هر دو گروه دختران و پسران، در موقعیتهای باخت بیشتر از مساوی و برد بود، با نتایج پژوهشهای رفعت (۱۳۸۲)، مک‌گایر (۱۹۹۰)، ولکامر^۱ (۱۹۷۱)، همتی‌نژاد، رحمانی‌نیا، صالحی و کیلاشکی (۱۳۷۹) همخوانی و با نتایج ویدمیر و بیرج (۱۹۸۴) مغایرت داشتند. این یافته‌ها همچنین با نظریه معروف ناکامی-پرخاشگری همخوان بود.

براساس نظریه ناکامی-پرخاشگری^۳ که در سال ۱۹۳۲، دالارد، داب، میلر، ماورر و سیرز آن را مطرح کردند، پرخاشگری را نتیجه احساس ناکامی ناشی از دست نیافتن فرد به هدف می‌دانند. به اعتقاد آنان، شدت ناکامی به شدت نیازها و آرزوهای فرد بستگی دارد. در رقابتهای ورزشی، تجربه ناکامی

1. Volkamer
2. Frustration_ aggression theory
3. Dollard, Dobb, Miller, Mowrer, & Sears
4. Berkowitz

رفتار جراتمندانانه در این دو موقعیت بود. تواتر رفتارهای جراتمندانانه پسران و دختران در موقعیتهای برد، بیشتر از باخت بود. این تفاوت احتمالاً مربوط به استرس و تحریک نسبتاً کمتر و در نتیجه، آرامش بیشتر افراد در موقعیتهای برد نسبت به باخت است.

سئوالهای که در اینجا بدون پاسخ باقی می ماند، بدین قرارند، آیا باخت و ناکامی حاصل از آن، باعث افزایش تواتر رفتار پرخاشگرانه می شود؟

رفتار خشونت آمیز با به هم زدن تمرکز فرد، باعث اجرای ضعیف تر و در نتیجه، باخت تیم می شود؟ آیا شرایط تهییج کننده، هنگام برد و در نتیجه افزایش سطح انگیزندگی تا حد بهینه، باعث افزایش پرخاشگری می شود؟ یا رفتار پرخاشگرانه باعث برتری و موفقیت تیم در مسابقه است؟

پاسخ به این سئوالها یقیناً مستلزم تحقیقات بیشتری است.

کلامی) قرار گیرند و آن را تعمدی و پرخاشگرانه بدانند و مقابله به مثل کنند. به همین دلیل، در هر دو موقعیت برد یا باخت، تواتر رفتار پرخاشگرانه به طور معناداری بیشتر از موقعیتهای مساوی بود. هارل (۱۹۸۰)^۱ با این یافته موافق بود و مهم ترین عامل در شناخت پرخاشگری بازیکنان بسکتبال دبیرستانی را میزان پرخاشگری رقیب عنوان کرد. همان طور که شولتز و ویلمز (۱۹۹۱) خاطر نشان کردند، به نظر می رسد، پرخاشگری در ورزش پدیده ای چند عاملی و تحت تأثیر متقابل عاملهای مثل: ناکامی، نشانه های محیطی و تفسیر افراد از موقعیت باشد.

از سوی دیگر، این نتایج با یافته های تحقیق رفعت (۱۳۸۲)، سیلوا (۱۹۸۰)^۲ و ولکامر (۱۹۷۱) مغایرت داشتند. آنها در تیمهایی که از نظر امتیاز جلوتر بودند، پرخاشگری کمتری ملاحظه کردند و پرخاشگری کمتر را به توانایی بیشتر در کسب امتیاز و در نتیجه به تحریک کمتر نسبت دادند.

سیلوا (۱۹۸۰) نیز ملاحظه کرد، پاسخ پرخاشگرانه باعث افت اجرای ورزشی می شود. او این نتیجه را به انحراف توجه فرد پرخاشگر به رقیب و فراتر رفتن سطح انگیزندگی فرد از حد بهینه نسبت داد.

مگایر، کورینا، ویدمیر و کرون^۳ (۱۹۹۲) بر خلاف تحقیقات گفته شده، بین رفتار پرخاشگرانه و پیروزی در مسابقه ارتباطی نیافتند. نتایج متفاوت در تحقیق حاضر، احتمالاً به دلیل پایین بودن آستانه تحمل افراد این گروه سنی، در رویارویی با موقعیتهای استرس زا و در نتیجه، تحریک بیشتر آنها در این موقعیتهاست. بنابراین، فشار روانی و تحریک در دو موقعیت برد و باخت، بیشتر از موقعیتهای تساوی است. نتایج مربوط به پرخاشگری در تحقیق حاضر، این احتمال را تأیید می کنند. تنها تفاوتی که بین موقعیتهای برد و باخت وجود داشت، مربوط به تواتر

1. Harrell
2. Silva
3. Mc Guire, Courneya, Widmeyer, & Carron

منابع و مآخذ

۱. انشل، اچ. مارک، هیوود، کتلین، فریدسن، پتی، هوروات، مایکل، همیل، جوزف، پلامن، ا. شارون. ۱۳۷۶. مترجم: سندگل، حسین، واعظ موسوی، سید محمد کاظم، نوایی نژاد، شکوه، صدیق سروستانی، رحمت الله، خبیری، محمد، (واعظ موسوی، سید محمد کاظم، ویراستار). واژه نامه علوم ورزشی، کمیته ملی المپیک جمهوری اسلامی ایران.
۲. رفعت، رویا. (۱۳۸۲). رابطه رفتار پرخاشگرانه دختران دانش آموز بسکتبالیست با نتایج بازی در مسابقات جوانان. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته تربیت بدنی. دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی.
۳. مورهاوس، ا. چانسی و استول، جی. ال. ال. ۱۳۷۱. مترجم: سپاسی، حسین (نوریلوچی، سیامک، ویراستار). روشهای آماری و کاربردهای آن در تربیت بدنی. انتشارات رشد.
۴. همتی نژاد، مهر علی. رحمانی نیا، فرهاد، صالحی، سیروس و کیلاشکی، رشاد. (۱۳۷۹). بررسی عوامل پرخاشگری در میدانهای ورزشی از دیدگاه ورزشکاران، تماشاگران و متخصصان تربیت. المپیک، ۱۸: ۳۹-۴۶
5. Baron, R. M. (1977). Human aggression. New York: Plenum Press.
6. Berkowitz, L. (1969). The frustration _ aggression hypothesis revisited. In: L. Berkowitz (Ed). , Roots of aggression. pp: 1_29
7. Dollard, J. , Doob, L. , Miller, N. , Mowrer, O. , and Sears, R. (1939). Frustration and aggression. New Haven: Yale University Press
8. Harrell, W. A. (1980). Aggression by high school basketball players: Anobservational study of the effects of opponents' aggression and frustration_ inducing factors. International Journal of Sport Psychology. 11: 290_298.
9. Mc Carthy, J. f. , and Kelly, B. R. (1978). Aggression performance variables and anger selfreport in ice hockey players. Journal of Psychology. 99(1): 97_101
10. McGuire, E. J. (1990). The antecedents of aggressive behavior in professional ice hockey. Unpublished doctoral dissertation. University of Waterloo. Waterloo. Ontario . Canada .
11. McGuire, E. J. , Courneya, K. S. , Widmeyer, W. N. , & Carron, A. V. (1992). Aggression as a potential mediator of the home advantage in professional ice hockey. Journal of sport & Exercise Psychology. 14: 148_158
12. Roberts, G. S., Spinks, K. S., and Pemberton S. (1999). Learning experiences in. sport psychology. Human Kinetics.
13. Worrell, G. L. , & Harris, D. V. (1986). The relationship of perceived and observed aggression of